

Ζητήματα παραγραφής της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος^{1*}

Χαράλαμπος Θ. Σεβαστίδης

Πρόεδρος Πρωτοδικών, Μέλος της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής
Σύνταξης νέου ΚΠΔ

A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Όπως είναι γνωστό, η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη είναι το δικαίωμα του αδικηθέντος από την αξιόποινη πράξη να συμμετέχει ενεργά στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας, επιδιώκοντας την αποκατάσταση της περιουσιακής του ζημίας ή την ικανοποίησή του λόγω της ηθικής βλάβης ή της ψυχικής του οδύνης. Μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί να ασκηθεί πολιτική αγωγή στο ποινικό δικαστήριο προς υποστήριξη της κατηγορίας.

Σύμφωνα με την κρατούσα και ορθότερη άποψη η πολιτική αγωγή, όταν εισάγεται στο ποινικό δικαστήριο, έχει «μικτό χαρακτήρα»: αστικό και ποινικό². Ο πολιτικώς ενάγων δεν επιδιώκει απλά και μόνο την ικανοποίηση των αστικής φύσεως αξιώσεών του, αλλά κατά πρωτεύοντα λόγο την καταδίκη του κατηγορουμένου. Αυτό προκύπτει ξεκάθαρα και από την πρακτική εφαρμογή του θεσμού, δεδομένου ότι σχεδόν πάντοτε το ύψος των αιτούμενων ποσών είναι ασήμαντο, έως και «εικονικό».

Στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας τα δικαστήρια έρχονται συχνά αντιμέτωπα με προβλήματα παραγραφής της ουσιαστικής αξίωσης του ζημιωθέντος και καθορισμού των συνεπειών που η παραγραφή έχει στην ποινική διαδικασία και την παράσταση του πολιτικώς ενάγοντος. Τα προβλήματα γίνονται εντονότερα, όταν ο ζημιωθείς παρίσταται στην ποινική διαδικασία μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας. Οι λύσεις που δίνονται

^{1*} Η μελέτη αυτή αποτέλεσε εισήγηση στην Ημερίδα του Δικηγορικού Συλλόγου Πάτρας με θέμα «ειδικά ζητήματα ποινικού δικαίου», που διεξήχθη στις 9.5.2017.

² Βλ. ενδ. από τη νομολογία ολΑΠ 1/1997, ΠοινΧρ (ΜΖ/1997), 1468, ΝοΒ (45/1997), 831, ΠειρΝομ (1997), 98, ΑΠ 1518/2005, ΠοινΧρ (ΝΣΤ/2006), 495, ΑρχΝ (2005), 830, ΑΠ 2378/2002, ΝΟΜΟΣ, ΠοινΛογ (2002), 2609 (περίλ.), ΑΠ 79/1998, ΠοινΧρ (ΜΗ/1998), 742, ΠοινΔικ (1998), 328, ΑΠ 144/1997, ΝοΒ (45/1997), 1037. Βλ. περισσότερες παραπομπές στη θεωρία και σε Χ.Σεβαστίδη, κώδικας ποινικής δικονομίας, τομ. Ι, 2011, άρθρο 63, αριθ. 6, σελ. 822.

από τα δικαστήρια δεν είναι πάντοτε ικανοποιητικές, αφού φαίνεται να μην λαμβάνονται υπόψη ο μικτός χαρακτήρας της πολιτικής αγωγής και οι ιδιαιτερότητες της ποινικής έναντι της πολιτικής δίκης. Στα πλαίσια της εισήγησης αυτής θα επιχειρηθεί η αντιμετώπιση δύο επιμέρους ζητημάτων που συνδέονται με την παραγραφή της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος. Το πρώτο αφορά την αντιμετώπιση της παραγραφής μετά την αντικατάσταση του άρθρου 261 ΑΚ με το άρθρο 101 παρ. 1 Ν. 4139/2013 και ιδίως το ρυθμιστικό πεδίο της νέας αυτής διάταξης και την εφαρμογή της ή μη σε εγκλήματα που τελέστηκαν πριν την έναρξη ισχύος της. Το δεύτερο αφορά την επίδραση ή μη της παραγραφής της αξίωσης του ζημιωθέντος στη δήλωση παράστασής του μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας.

Β. Η παραγραφή της αξίωσης του ζημιωθέντος- Γενικές παρατηρήσεις και αναφορά στα ισχύοντα μέχρι την έναρξη ισχύος του Ν. 4139/2013.

Η αξίωση του ζημιωθέντος μπορεί να παραγραφεί, ακόμα και εν επιδικία. Σύμφωνα με το άρθρο 937 ΑΚ η απαίτηση από αδικοπραξία παραγράφεται μετά πενταετία αφότου ο παθών έμαθε τη ζημία και τον υπόχρεο σε αποζημίωση· σε κάθε περίπτωση πάντως η αξίωση παραγράφεται μετά πάροδο είκοσι ετών από την πράξη. Ειδικά για την περίπτωση που η άδικη πράξη είναι συνάμα και ποινικό αδίκημα η παρ. 2 του άρθρου 937 ΑΚ ορίζει ότι ισχύει για την παραγραφή της απαίτησης του παθόντος η μακρότερη παραγραφή που τυχόν προβλέπεται για το ποινικό αδίκημα. Με βάση τις ρυθμίσεις αυτές είναι προφανές ότι ζήτημα παραγραφής επί πταισμάτων δεν ανακύπτει, δεδομένου ότι ο χρόνος παραγραφής της αστικής αξίωσης είναι μεγαλύτερος από το χρόνο παραγραφής του πταισματος, ο οποίος ορίζεται στο άρθρο 111 παρ. 4 ΠΚ σε δύο έτη, μπορεί δε να ανασταλεί κατ' άρθρο 113 παρ. 3 εδ. α' ΠΚ για ένα επιπλέον έτος. Επίσης, σπάνια θα είναι στην πράξη η εμφάνιση του ζητήματος της παραγραφής επί κακουργημάτων, δεδομένου ότι γι' αυτά το άρθρο 111 παρ. 2 ΠΚ προβλέπει μακρότατη παραγραφή (20ετή και 15ετή κατά τις εκεί διακρίσεις), η οποία υπερισχύει της 5ετούς παραγραφής του άρθρου 937

παρ. 1 ΑΚ.

Το ζήτημα της παραγραφής, όμως, απασχόλησε τη θεωρία και νομολογία σε σχέση με τα πλημμελήματα, για τα οποία το άρθρο 111 παρ. 3 ΠΚ προβλέπει 5ετή παραγραφή με δυνατότητα αναστολής του χρόνου αυτού για 3 επιπλέον έτη κατά το άρθρο 113 παρ. 3 εδ. α΄ ΠΚ. Τέθηκε, λοιπόν, το ζήτημα αν ο χρόνος παραγραφής της αστικής αξίωσης, που πηγάζει από τέλεση πλημμελήματος, είναι η 5ετία ή η 8ετία, δηλ. αν στο χρόνο της παραγραφής θα συνυπολογιστεί και ο προβλεπόμενος για το πλημμέλημα χρόνος της αναστολής.

Κατά μία άποψη, που υποστηρίχτηκε κυρίως στο παρελθόν, η τριετής αναστολή του άρθρου 113 παρ. 3 εδ. α΄ ΠΚ υπολογίζεται στο χρόνο παραγραφής της αστικής αξίωσης του ζημιωθέντος, έτσι ώστε η παραγραφή της αστικής αξίωσης από πλημμέλημα, για το οποίο πάντως έχει αρχίσει η κύρια (ποινική) διαδικασία, να είναι 8ετής³.

Κατά την κρατούσα σήμερα άποψη, η οποία είναι ορθότερη, στα πλαίσια του άρθρου 937 ΑΚ το ζήτημα αν η ποινική παραγραφή είναι μακρότερη της αστικής θα κριθεί αποκλειστικά με βάση το άρθρο 111 ΠΚ, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 937 ΑΚ, χωρίς να συνυπολογιστεί ο χρόνος της αναστολής, δεδομένου ότι η αναστολή της παραγραφής ρυθμίζεται αυτοτελώς και διαφορετικά στο αστικό και ποινικό δίκαιο⁴.

³ Βλ. έτσι στα πλαίσια της ποινικής δίκης ΑΠ 703/1998, ΠοινΧρ (ΜΘ/1999), 237, ΝοΒ (46/1998), 1304, ΕφΛαρ 594/1997, ΠοινΧρ (ΜΖ/1997), 572, ΕφΠατρ 689/1996, ΝοΒ (44/1996), 1046, Φ.Ανδρέου, η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, γ΄ έκδ. (2006), σελ. 165, Θ.Κονταξή, παράσταση πολιτικής αγωγή δια πληρεξουσίου προς υποστήριξη της κατηγορίας, γνωμ., ΠοινΔικ (2004), σελ. 596-597, Π.Μπρακουμάτσο, ποινικό δίκαιο (ουσιαστικό και δικονομικό) και πολιτική δίκη, ΠοινΔικ (2013), σελ. 83, Χ.Τριανταφυλλίδη, παρατηρήσεις στην ΕφΘεσ 1221/2001, Αρμ (2001), σελ. 1539-1540· βλ. αντίστοιχα στα πλαίσια της πολιτικής δίκης ΕφΘεσ 2078/2001, ΕπΣυγκΔικ (2002), 91, ΕφΘεσ 1221/2001, Αρμ (2001), 1536, ΕφΘεσ 3598/1997, ΕλλΔνη (42/2001), 167, ΕπΣυγκΔικ (1998), 204, ΕφΑθ 1/1994, ΝοΒ (42/1994), 1007.

⁴ Βλ. έτσι ενδ. ΑΠ 245/2015, ΠοινΔικ (2015), 592, ΑΠ 1049/2014, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 682, ΑΠ 489/2014, ΠοινΔικ (2015), 377 (περίλ.), ΑΠ 351/2014, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 282, ΑΠ 199/2014, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 211, ΠοινΔικ (2014), 693, ΕλλΔνη (55/2014), 1532, ΑΠ 1017/2012, ΠοινΧρ (ΞΓ/2013), 367, ΑΠ 416/2012, ΠοινΔικ (2012), 224, ΕλλΔνη (53/2012), 1444, ΑΠ 128/2012, ΕλλΔνη (53/2012), 1442, ΑΠ 944/2011, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 617/2010, ΠραξΛογΠΔ (2010), 51, Αρμ (2010), 887, ΑΠ 925/2009, ΠοινΧρ (Ξ/2010), 226, ΠοινΔικ (2009), 1080, ΕλλΔνη (50/2009), 1548, ΝοΒ (58/2010), 746, ΑΠ 2686/2008, ΠοινΧρ (ΝΘ/2009), 909, ΑΠ 1788/2008, ΠοινΧρ (ΝΘ/2009), 719, ΠοινΔικ (2009), 671 (περίλ.), ΑΠ 1197/2008, ΠοινΧρ (ΝΘ/2009), 436, ΠοινΔικ (2009), 168, ΤριμΕφΠατρ 689/1996, ΝοΒ (44/1996), 1046 (με σύμφ. ΕισΠροτ (Α.Ζύγουρα)), ΤριμΠλημΑθ 1963/2013, ΠοινΔικ (2013), 676, ΤριμΠλημΛαρ

Έτσι, με βάση την πρώτη (παλαιότερα υποστηριζόμενη) άποψη ζήτημα παραγραφής της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος δεν μπορούσε να τεθεί, αφού η αξίωση θα παραγραφόταν σε κάθε περίπτωση μαζί με το έγκλημα-πλημμέλημα. Αντίθετα, με βάση τη δεύτερη (ορθότερη) άποψη η αξίωση του ζημιωθέντος μπορεί να παραγραφεί, ακόμα και εν επιδικία, αν μεταξύ της αρχικής δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής και της εκδίκασης της υπόθεσης μεσολάβησε χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 5 ετών, χωρίς να συντρέχει λόγος διακοπής της παραγραφής κατά το αστικό δίκαιο.

Η αφετηρία της αστικής παραγραφής της αξίωσης του ζημιωθέντος μπορεί να είναι διαφορετική από την ποινική παραγραφή, αφού η πρώτη ξεκινάει κατ' άρθρο 937 ΑΚ από τη γνώση της πράξης και του υπόχρεου προς αποζημίωση⁵.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η κατά την ποινική διαδικασία με τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής εισαγωγή προς δικαστική κρίση της αξίωσης και μάλιστα σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας συνιστά άσκηση αγωγής κατ' άρθρο 261 ΑΚ, που διακόπτει την παραγραφή⁶. Αν, όμως, η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής είναι απαράδεκτη, τότε δεν διακόπτεται η παραγραφή⁷.

Για να ληφθεί υπόψη η παραγραφή της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος θα πρέπει να προβληθεί σχετική ένσταση από τον κατηγορούμενο ή

2288/2013, ΠοινΔικ (2013), 984· πρβλ και Δ.Ιακώβου, η πολιτική αγωγή εις την ποινικήν δίκην, β' έκδ. (1997), σελ. 155, Λ.Μαργαρίτη, παρατηρήσεις στην ΤριμΕφΘεσ 107/1994, Υπερ (1994), σελ. 1397. Βλ. έτσι και στα πλαίσια της πολιτικής δίκης οΛΑΠ 21/2003, ΕλλΔνη (44/2003), 946, ΝοΒ (52/2004), 1176, Δ (35/2004), 534, ΑΠ 1169/2004, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1589/2002, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 779/2002, ΕλλΔνη (43/2002), 1687, ΑΠ 374/2001, ΕλλΔνη (43/2002), 155, ΕπΣυγκΔικ (2001), 538, ΧρΙΔ (2001), 417, ΑΠ 16/1998, Αρμ (1998), 552, ΕπΣυγκΔικ (1999), 10, ΕφΑΘ 3348/2006, ΕλλΔνη (48/2007), 279, Εφίλων 137/2006, Αρμ (2007), 712 (με σύμφ. παρατ. Σ.Κουμάνη).

⁵ Βλ. και ΑΠ 1049/2014, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 682, ΑΠ 2686/2008, ΠοινΧρ (ΝΘ/2009), 909.

⁶ Βλ. ενδ. ΑΠ 245/2015, ό.π., ΑΠ 1049/2014, ό.π., ΑΠ 351/2014, ό.π., ΑΠ 199/2014, ό.π., ΑΠ 1215/2013, αδημ., ΑΠ 1017/2012, ό.π., ΑΠ 416/2012, ό.π., ΑΠ 128/2012, ό.π., ΑΠ 617/2010, ό.π., ΑΠ 925/2009, ό.π., ΑΠ 2702/2008, ΠοινΧρ (ΝΘ/2009), 975, ΑΠ 747/2006, ΠοινΧρ (ΝΖ/2007), 156, ΠοινΛογ (2006), 596, ΤριμΕφΠατρ 689/1996, ό.π., ΤριμΠλημΑθ 1963/2013, ό.π., ΤριμΠλημΛαρ 2288/2013, ό.π., Δ.Κλούρα, πολιτική αγωγή και παραγραφή της αξιώσεως του πολιτικώς ενάγοντος, ΠραξΛογΠΔ (2010), σελ. 327 επ., Ν.Νίκα/Α.Παπαδαμάκη, η σχέση ποινικής και πολιτικής δίκης στο χώρο της πολιτικής αγωγής, γνωμ., ΠοινΔικ (2009), σελ. 1122, Αρμ (2010), 794-795.

⁷ Βλ. έτσι και ΤριμΕφΠατρ 1676-1677/2009, ΠοινΔικ (2012), 228, που έκρινε απαράδεκτη τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής λόγω μη διορισμού αντικλήτου.

τον αστικώς υπεύθυνο: δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, ακόμα και αν προκύπτει από το αποδεικτικό υλικό, αφού δεν πρόκειται για αποσβεστική προθεσμία⁸.

Γίνεται δεκτό ότι η ένσταση παραγραφής πρέπει να προβληθεί από τον κατηγορούμενο πριν την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας και όχι σε μεταγενέστερο χρόνο, ενώ στη δευτεροβάθμια δίκη μπορεί να επαναφερθεί μόνο με ειδικό λόγο έφεσης⁹. Αν, όμως, ο κατηγορούμενος ήταν απών στον πρώτο βαθμό, η ένσταση παραγραφής μπορεί να προβληθεί για πρώτη φορά με ειδικό λόγο έφεσης¹⁰.

Γ. Η τροποποίηση του άρθρου 261 ΑΚ με το άρθρο 101 παρ. 1 Ν. 4139/2013 και η επίδρασή της στην ποινική δίκη.

Με το άρθρο 101 παρ. 1 Ν. 4139/2013 αντικαταστάθηκε το άρθρο 261 ΑΚ, το οποίο προβλέπει πλέον στην παρ. 1 ότι η παραγραφή διακόπτεται με την άσκηση της αγωγής και αρχίζει πάλι από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης ή την κατ' άλλο τρόπο περάτωση της δίκης, στην παρ. 2 ότι αν οι διάδικοι δεν επισπεύδουν την πρόοδο της δίκης και εφόσον δεν προβλέπεται άλλη προθεσμία για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων απ' αυτούς, η παραγραφή αρχίζει πάλι 6 μήνες μετά την τελευταία διαδικαστική πράξη των διαδίκων ή του δικαστηρίου, ενώ στις περιπτώσεις αυτές η παραγραφή

⁸ Βλ. σχετ. ΑΠ 489/2014, ό.π., ΑΠ 351/2014, ό.π., ΑΠ 1017/2012, ό.π., ΑΠ 416/2012, ό.π., ΑΠ 1310/2011, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 944/2011, ό.π., ΑΠ 753/2010, ΠοινΧρ (ΞΑ/2011), 214, ΠοινΔικ (2011), 120 (περίλ.), ΑΠ 509/2010, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 116/2010, ΠοινΔικ (2010), 1077 (περίλ.), ΑΠ 925/2009, ΠοινΧρ (Ξ/2010), 226, ΠοινΔικ (2009), 1080, ΕλλΔνη (50/2009), 1548, ΝοΒ (58/2010), 746, ΑΠ 813/2008, ΠοινΧρ (ΝΘ/2009), 321, ΑΠ 232/2008, ΠοινΧρ (ΝΘ/2009), 48, ΠοινΔικ (2008), 1128 (περίλ.), ΑΠ 1240/2007, ΠοινΧρ (ΝΗ/2008), 338, ΠοινΛογ (2007), 878, ΑΠ 1773/2003, ΠοινΛογ (2003), 2004, ΕφΛαρ 1229/1997, ΠοινΧρ (ΜΗ/1998), 292. Βλ. όμως αντίθ. Α.Αλαπάντα, παρατηρήσεις στην ΑΠ 199/2014, ΕλλΔνη (55/2014), σελ. 1534, Ι.Τσακάλη, και πάλι για την επίδοση της παραγραφής της αστικής αξίωσης στην παράσταση πολιτικής αγωγής, ΠοινΧρ (ΞΔ/2014), σελ. 558, τον ίδιο, παράσταση πολιτικής αγωγής επί παραγεγραμμένης αξιώσεως. Σχετική ή απόλυτη ακυρότητα; ΠοινΧρ (ΞΒ/2012), σελ. 337 επ. (345), κατά τους οποίους αρκεί να προκύπτει η παραγραφή από το αποδεικτικό υλικό χωρίς να χρειάζεται υποβολή σχετικής ένστασης.

⁹ Βλ. έτσι ΑΠ 245/2015, ό.π., ΑΠ 489/2014, ό.π., ΑΠ 1017/2012, ό.π., ΑΠ 1310/2011, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 944/2011, ό.π., ΑΠ 753/2010, ΠοινΧρ (ΞΑ/2011), 214, ΝοΒ (58/2010), 2359 (περίλ.) · πρβλ όμως αντίθ. ΑΠ 1264/2010, ΠοινΔικ (2011), 552 (περίλ.), που φαίνεται να δέχεται το παραδεκτό της ένστασης παραγραφής, η οποία προτάθηκε για πρώτη φορά στο ακροατήριο του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, χωρίς να έχει προηγηθεί σχετικός λόγος έφεσης.

¹⁰ ΑΠ 944/2011, ό.π.

διακόπτεται εκ νέου εφόσον κάποιος διάδικος επισπεύδει την πρόοδο της δίκης και στην παρ. 3 ότι οι διατάξεις του άρθρου 261 ΑΚ υπό τη νέα της μορφή εφαρμόζονται και στις εκκρεμείς υποθέσεις, εφόσον δεν έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση¹¹. Με τη διάταξη του νέου άρθρου 261 ΑΚ θεσπίζεται ταυτόχρονα η διακοπή της παραγραφής (παρ. 1 εδ. α΄) και μία ιδιότυπη αναστολή της παραγραφής εν επιδικία (παρ. 1 εδ. β΄), αφού ο χρόνος της παραγραφής που διακόπτεται με την άσκηση της αγωγής «παγώνει» και δεν μετρά καθόλου μέχρι να εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση επί της αγωγής ή να περατωθεί με άλλο τρόπο η δίκη¹².

Με βάση τη νέα αυτή διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ πρέπει να γίνει δεκτό ότι μετά τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική διαδικασία, η οποία όπως ήδη αναφέρθηκε συνιστά άσκηση αγωγής, και μάλιστα ανεξάρτητα αν η δήλωση αυτή γίνεται στην προδικασία ή στο ακροατήριο, διακόπτεται η παραγραφή, χωρίς να ξαναρχίζει όπως συνέβαινε υπό το προγενέστερο καθεστώς. Η επανέναρξη της παραγραφής τοποθετείται χρονικά μετά την έκδοση τελεσίδικης απόφασης. Μάλιστα, στα πλαίσια της ποινικής δίκης δεν φαίνεται να έχει εφαρμογή η παρ. 2 του άρθρου 261 ΑΚ, που προβλέπει επανέναρξη της παραγραφής σε περίπτωση αδράνειας των διαδίκων και μη διενέργειας της προβλεπόμενης διαδικαστικής πράξης, καθώς σε αντίθεση με την πολιτική δίκη η έναρξη και πρόοδος της ποινικής διαδικασίας δεν εξαρτάται από τη βούληση και τις ενέργειες των διαδίκων¹³.

Επομένως, εφόσον ο ζημιωθείς από το έγκλημα δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας είτε στην προδικασία είτε στη διαδικασία στο ακροατήριο, η παραγραφή της αξίωσής του διακόπτεται και η διακοπή αυτή ισχύει μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης. Η έκταση αυτή της διακοπής της παραγραφής, μέχρι την έκδοση

¹¹ Για μία πρώτη προσέγγιση της νέας διάταξης του άρθρου 261 ΑΚ βλ. *Κ.Μακρίδου*, η νέα διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ (Άρθρο 101 § 1 ν. 4139/2013) για την παραγραφή «εν επιδικία», ΝοΒ (62/2014), σελ. 249 επ., *Δ.Παπαδοπούλου-Κλαμαρή*, η νέα ρύθμιση για τη διακοπή παραγραφής με την έγερση της αγωγής. Μία πρώτη προσέγγιση των προβλημάτων, ΕΠολΔ (2013), σελ. 441 επ.

¹² Βλ. έτσι και *ΑΠ 1257/2016*, ΝΟΜΟΣ.

¹³ Βλ. έτσι και *ΑΠ 1257/2016*, ΝΟΜΟΣ, *Α.Πάντο*, η νέα ρύθμιση του 261 ΑΚ για τη διακοπή της παραγραφής της αστικής αξίωσης και οι συνέπειες επί της παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), σελ. 252, *Χ.Σεβαστίδη*, κώδικας ποινικής δικονομίας (ερμηνεία κατ' άρθρο), ενημέρωση τόμων Ι και ΙΙ, 2015, σελ. 125

τελεσιδικίας απόφασης, ισχύει χωρίς άλλες προϋποθέσεις και χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε άλλη ενέργεια από τον ζημιωθέντα. Διευκρινίζεται μόνο ότι η κατά τα προαναφερόμενα διακοπή της παραγραφής προϋποθέτει ότι η δήλωση της παράστασης πολιτικής αγωγής γίνεται από τον ζημιωθέντα μέχρι τη συμπλήρωση της προβλεπόμενης από το νόμο προθεσμίας παραγραφής της αξίωσής του.

Δ. Η εφαρμογή του νέου άρθρου 261 ΑΚ επί εγκλημάτων που τελέστηκαν πριν την 20.3.2013.

Μετά την παρουσίαση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει σήμερα την παραγραφή της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος, ανακύπτει το ερώτημα αν η εφαρμογή του άρθρου 261 ΑΚ υπό τη νέα της μορφή σε υποθέσεις εκκρεμείς κατά την ψήφιση του Ν. 4139/2013 ή ακόμα και επί εγκλημάτων που τελέστηκαν πριν την ψήφιση του Ν. 4139/2013, αλλά για τις οποίες δεν είχε ξεκινήσει η ποινική διαδικασία, προσκρούσει στο άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ ή στο άρθρο 7 παρ. 1 Συντ.

Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι σε σχέση με τις εκκρεμείς κατά την ψήφιση του Ν. 4139/2013 υποθέσεις η παρ. 3 του άρθρου 261 ΑΚ προβλέπει εφαρμογή των νέων διατάξεων του άρθρου αυτού. Εννοείται, βέβαια, ότι η έκταση της διακοπής της παραγραφής μέχρι την τελεσιδικία της απόφασης επί εκκρεμών υποθέσεων προϋποθέτει τη μη συμπλήρωση της προθεσμίας παραγραφής μέχρι την έναρξη ισχύος του Ν. 4139/2013, δηλ. μέχρι την 20.3.2013, οπότε και δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ ο Ν. 4139/2013, καθώς δεν νοείται αναβίωση της παραγεγραμμένης αξίωσης¹⁴.

Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι κατά την ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 1 ΠΚ (: «αν από την τέλεση της πράξης έως την αμετάκλητη εκδίκασή της ίσχυσαν δύο ή περισσότεροι νόμοι, εφαρμόζεται αυτός που περιέχει τις

¹⁴ Βλ. πάντως ΑΠ 148/2017 (Γ' Πολιτικό Τμήμα), ΝΟΜΟΣ, που δέχθηκε στα πλαίσια της πολιτικής δίκης ότι η διάταξη του νέου άρθρου 261 ΑΚ δεν θέτει ως προϋπόθεση για την εφαρμογή της τη μη συμπλήρωση της παραγραφής κατά το χρόνο έναρξης ισχύος του Ν. 4139/2013. Δέχθηκε, με άλλα λόγια, η απόφαση αυτή ότι με την εμπρόθεσμη άσκηση έφεσης κατά πρωτόδικης απόφασης αναβιώνει η κατά το προηγούμενο δίκαιο παραγεγραμμένη αξίωση. Ορθότερη, όμως, κρίνεται στα πλαίσια και της πολιτικής δίκης η αντίθετη άποψη, για την οποία βλ. ενδ. Εφαθ 523/2015, ΕλλΔνη (56/2015), 1076.

ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις») η απολύτως κρατούσα στη νομολογία θέση, αλλά και η κρατούσα τουλάχιστον κατά το παρελθόν άποψη της θεωρίας, δέχεται ότι η διάταξη αυτή εφαρμόζεται μόνο σε σχέση με τους ουσιαστικούς ποινικούς νόμους, ενώ αντίθετα οι ποινικοί δικονομικοί κανόνες μπορεί να έχουν αναδρομική ισχύ¹⁵. Πάντως, σημαντική μερίδα της θεωρίας υποστηρίζει πλέον ότι είναι επιτρεπτή η λειτουργική μεταφορά του άρθρου 7 παρ. 1 Συντ. και στο χώρο της ποινικής δικονομίας, με αποτέλεσμα να μην επιτρέπεται η εφαρμογή δυσμενέστερου για τον κατηγορούμενο ποινικού δικονομικού νόμου¹⁶.

Μετά τις πιο πάνω διευκρινίσεις επανερχόμαστε στο αρχικό ερώτημα: η εφαρμογή του νέου άρθρου 261 ΑΚ προσκρούσει στο άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ ή στο άρθρο 7 παρ. 1 Συντ.; Τα δικαστήρια της ουσίας φαίνεται να προβληματίζονται ακόμα και σήμερα και δεν φαίνεται να διαμορφώνεται ένας ενιαίος τρόπος αντιμετώπισης του ζητήματος αυτού. Πολλές είναι οι αποφάσεις που αποβάλλουν τον πολιτικώς ενάγοντα δεχόμενες παραγραφή της αξίωσης, εφαρμόζοντας και μετά την 20.3.2013 το άρθρο 261 ΑΚ υπό την προηγούμενή του μορφή, θεωρώντας ότι η διάταξη εκείνη ήταν ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο. Ωστόσο, προσεκτικότερη αντιμετώπιση του ζητήματος οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο ερώτημα αυτό και ως προς τα δύο σκέλη του πρέπει να είναι αρνητική για τους ακόλουθους λόγους:

Πρώτον, η διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ δεν είναι ποινική (ουσιαστική ή

¹⁵ Βλ. ενδεικτικά για το ζήτημα αυτό οΛΑΠ 390/1992 (: για την εφαρμογή νεότερου νόμου σχετικά με την περάτωση της κύριας ανάκρισης), ΠοινΧρ (ΜΒ/1992), 522, Υπερ (1992), 1115, ΕλλΔνη (33/1992), 937, ΝοΒ (40/1992), 910, ΑΠ 410/2005 (: για την αλλαγή του καθ' ύλη αρμόδιου δικαστηρίου), ΠοινΔικ (2005), 919 (περίλ.), ΣυμβΑΠ 177/2005 (: για την εφαρμογή νεότερου νόμου σχετικά με την περάτωση της κύριας ανάκρισης), ΠοινΔικ (2005), 557, ΣυμβΑΠ 464/2003 (: για την εφαρμογή νεότερου νόμου σχετικά με την περάτωση της κύριας ανάκρισης), ΠοινΧρ (ΝΔ/2004), 38, ΠοινΛογ (2003), 514, ΝοΒ (51/2003), 1700, ΣυμβΕφΛαρ 311/1994 (: για την τροποποίηση διατάξεων σχετικά με την επιβολή, διατήρηση και χρονική διάρκεια της προσωρινής κράτησης), Υπερ (1995), 526, ΣυμβΑιγ 7/1981 (: για την τροποποίηση διατάξεων σχετικά με την επιβολή, διατήρηση και χρονική διάρκεια της προσωρινής κράτησης), ΠοινΧρ (ΛΑ/1981), 380.

¹⁶ Βλ. έτσι Ν.Ανδρουλάκη, θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, γ' έκδ. (2007), σελ. 10 επ., Α.Καρρά, ποινικό δικονομικό δίκαιο, γ' έκδ. (2006), σελ. 9 επ., Λ.Μαργαρίτη, ποινική δικονομία-ένδικο μέσα, τομ. Ι, γ' έκδ. (2005), σελ. 60 επ., Α.Παπαδαμάκη, ποινική δικονομία (η δομή της ποινικής δίκης), στ' έκδ. (2012), σελ. 6, Θ.Παπαδόπουλο, τα χρονικά όρια ισχύος των ποινικών δικονομικών νόμων, Υπερ (1994), σελ. 95 επ., Ε.Φυτράκη, η απαγόρευση της αναδρομικότητας στην ποινική δίκη, 1998, σελ. 149 επ. και 249 επ.

δικονομική), αλλά καθαρά αστικού χαρακτήρα. Ρυθμίζει αποκλειστικά και μόνο την προθεσμία παραγραφής της αστικής αξίωσης του ζημιωθέντος. Το γεγονός ότι με τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής εισάγεται στο ποινικό δικαστήριο αστική αξίωση δεν είναι αρκετό για να χαρακτηριστεί η διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ ως ποινική. Η νομιμοποίηση του πολιτικώς ενάγοντος, τα δικαιώματά του και η θέση του στην ποινική δίκη δεν επηρεάζονται από τη νέα διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ, αλλά εξακολουθούν να ρυθμίζονται με τον ίδιο τρόπο. Επομένως, ως προς τα ζητήματα αυτά, τα οποία θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη θέση του κατηγορουμένου, δεν επήλθε καμία μεταβολή με το Ν. 4139/2013.

Δεύτερον, δεν μπορούμε, βέβαια, να παραβλέψουμε το γεγονός ότι η παραμονή ενός προσώπου υπό την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη, που υπό το προγενέστερο καθεστώς θα είχε αποφευχθεί, μπορεί να συνιστά χειροτέρευση της θέσης του κατηγορουμένου. Αυτό, όμως, θα προϋπέθετε ότι ήδη πριν την ψήφιση του Ν. 4139/2013 συνέτρεχε λόγος αποκλεισμού-αποβολής του ζημιωθέντος από την ποινική διαδικασία, ο οποίος έχει πλέον αρθεί με τη νέα διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν συμβαίνει στην υπό εξέταση περίπτωση. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η εφαρμογή του νέου άρθρου 261 ΑΚ στις εκκρεμείς υποθέσεις προϋποθέτει ότι μέχρι την έναρξη ισχύος του Ν. 4139/2013 δεν έχει παραγραφεί η αξίωση του πολιτικώς ενάγοντος. Επομένως, μέχρι το χρόνο εκείνο ο πολιτικώς ενάγων, που είχε ήδη δηλώσει την παράστασή του, νομίμως συμμετείχε στην ποινική διαδικασία. Εκείνο που μεταβάλλεται με το νέο άρθρο 261 ΑΚ είναι ότι πλέον δεν υποχρεούται ο πολιτικώς ενάγων να διακόψει με οποιαδήποτε άλλη ενέργειά του την παραγραφή της αξίωσής του, που έχει ήδη εισαχθεί στο ποινικό δικαστήριο. Επίσης, στις περιπτώσεις εγκλημάτων που τελέστηκαν πριν την ψήφιση του Ν. 4139/2013, αλλά ακόμα δεν είχε δηλωθεί παράσταση πολιτικής αγωγής, η δήλωση της παράστασης πρέπει να γίνει εντός της προθεσμίας παραγραφής, όπως και υπό το προγενέστερο καθεστώς, με τη διαφορά ότι πλέον η διακοπή της παραγραφής διαρκεί μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης. Επομένως, και μετά την ψήφιση του Ν. 4139/2013 η θέση του πολιτικώς ενάγοντος δεν

μεταβάλλεται ούτε αποκτά ο ίδιος σε βάρος του κατηγορουμένου περισσότερα δικαιώματα από εκείνα που του αναγνώριζε το προγενέστερο καθεστώς.

Τυχόν αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή, παρά το ότι η αστική αξίωση του ζημιωθέντος δεν έχει παραγραφεί, εντούτοις χειροτερεύει η θέση του κατηγορουμένου από την παραμονή του πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική διαδικασία, θα στηριζόταν σε ένα εντελώς υποθετικό συλλογισμό: συγκεκριμένα, θα στηριζόταν στην υπόθεση ότι από τον Μάρτιο του 2013, που άρχισε να ισχύει το νέο άρθρο 261 ΑΚ, μέχρι τη συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής του εγκλήματος, ο πολιτικώς ενάγων, αν δεν μεσολαβούσε η τροποποίηση του άρθρου 261 ΑΚ, δεν θα ενεργούσε καμία διαδικαστική πράξη για τη διακοπή της παραγραφής της αξίωσής του. Με τέτοιες υποθέσεις, όμως, δεν μπορεί να θεμελιωθεί αδράνεια του πολιτικώς ενάγοντος ούτε να στερηθεί αυτός του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματός του για παροχή έννομης προστασίας. Εξάλλου, μάλλον το αντίθετο συμπέρασμα πρέπει να συναχθεί, ότι δηλαδή ο ζημιωθείς δεν προέβη σε καμία ενέργεια ακριβώς διότι γνώριζε την νέα διάταξη του άρθρου 261 ΑΚ, που δεν του επιβάλλει σχετική υποχρέωση.

Και *τρίτον*, ακόμα και αν αναγνωρισθεί στη διάταξη του νέου άρθρου 261 ΑΚ «ποινικός χαρακτήρας», κατά το μέτρο που επηρεάζει την παρουσία του πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη, η διάταξη αυτή θα ανήκει σε κάθε περίπτωση στο χώρο του ποινικού δικονομικού δικαίου και επομένως υπό την απολύτως κρατούσα στη νομολογία θέση δεν εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο των άρθρων 7 παρ. 1 Συντ. και 2 παρ. 1 ΠΚ.

Συμπέρασμα: το νέο άρθρο 261 ΑΚ εφαρμόζεται και επί εγκλημάτων που τελέστηκαν πριν την έναρξη ισχύος του Ν. 4139/2013, αρκεί μέχρι το χρονικό αυτό σημείο (20.3.2013) να μην είχε συμπληρωθεί ο χρόνος παραγραφής της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος. Αν για τα εγκλήματα αυτά είχε δηλωθεί παράσταση πολιτικής αγωγής ήδη πριν την ψήφιση του Ν. 4139/2013, τότε η ήδη διακοπείσα παραγραφή διαρκεί μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης, χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε ενέργεια του πολιτικώς ενάγοντος. Αν, όμως, δεν είχε δηλωθεί παράσταση πολιτικής αγωγής μέχρι την έναρξη ισχύος του Ν. 4139/2013, η δήλωση αυτή πρέπει να

γίνει μέχρι τη συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής, οπότε η διακοπή της παραγραφής διαρκεί μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης¹⁷.

Η άποψη αυτή υιοθετείται πλέον και από τον Άρειο Πάγο. Συγκεκριμένα, με την απόφαση 1257/2016 (Στ' Ποινικό Τμήμα) ο Άρειος Πάγος δέχθηκε ότι η δήλωση της πολιτικής αγωγής που έγινε νομοτύπως στις 26.4.2006 διέκοψε την παραγραφή, η οποία ανεστάλη και δεν άρχισε εκ νέου, χωρίς να χρειαζόταν ο πολιτικώς ενάγων να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια ή διαδικαστική πράξη.

Ε. Η κατ' εξαίρεση αναγνώριση του δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας και η αντιμετώπισή της.

Όπως ρητά ορίζει το άρθρο 63 ΚΠΔ, το αίτημα της πολιτικής αγωγής που εισάγεται στο ποινικό δικαστήριο είναι αποζημίωση για την υλική ζημία (κατά άρθρα 297 εδ. α' και 914 ΑΚ) ή χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη ή την ψυχική οδύνη (κατά τα άρθρα 299 και 932 ΑΚ) ή τέλος αποκατάσταση (κατά το άρθρο 297 εδ. β' ΑΚ). Κατά τη διάταξη αυτή, για να λάβει ο παθών την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος και να αποκτήσει τα δικαιώματα που συνδέονται με την ιδιότητα αυτή, θα πρέπει *κατά κανόνα* να προβάλλει στο ποινικό δικαστήριο τις αστικές αξιώσεις του· διαφορετικά η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας είναι απαράδεκτη και τυχόν μη αποβολή του πολιτικώς ενάγοντος προκαλεί απόλυτη ακυρότητα και λόγο αναίρεσης της απόφασης¹⁸.

¹⁷ Βλ. έτσι κατ' αποτέλεσμα και Α.Πάντο, ό.π., σελ. 253, Χ.Σεβαστίδη, κώδικας ποινικής δικονομίας (ερμηνεία κατ' άρθρο), ενημέρωση τόμων Ι και ΙΙ, 2015, σελ. 125.

¹⁸ Βλ. σχετ. ΑΠ 1049/2014, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 682, ΣυμβΑΠ 1497/1999, ΠοινΧρ (Ν/2000), 708, ΑΠ 208/1999, ΠοινΧρ (ΜΘ/1999), 1001, Α.Ζαχαριάδη, η παράλληλη εισαγωγή αξιώσεων στην ποινική και την πολιτική δίκη, ΤιμΤομ Α.Ψαρούδα-Μπενάκη, 2008, σελ. 841-842, Α.Κωνσταντινίδη, επίκαιροι προβληματισμοί σχετικά με τον θεσμό της πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, σε ΤιμΤομ Ν.Ανδρουλάκη, 2003, σελ. 969-970, Λ.Μαργαρίτη, παρατηρήσεις στη ΣυμβΑΠ 1190/1994, Υπερ (1995), σελ. 53, Α.Παπαδαμάκη, ποινική δικονομία-η δομή της ποινικής δίκης, στ' έκδ. (2012), αριθ. 265, σελ. 191, Κ.Σταμάτη, το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη, ιδιαίτερα με την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος, ΕλλΔνη (29/1988), σελ. 1527 και σε «η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής», Β' Συνέδριο ΕΕΠΔ, 1989, σελ. 74, Π.Χριστόπουλο, παρατηρήσεις στην ΑΠ 1518/2005, ΠοινΧρ (ΝΣΤ/2006), σελ. 498· βλ. όμως αντίθ. ΑΠ 1084/2013, ΠοινΧρ (ΞΔ/2014), 521, ΑΠ 1518/2005 (με αντίθ. ΕισΠροτ (Α.Ζύγουρα)), ΠοινΧρ (ΝΣΤ/2006), 495, ΠοινΔικ (2006), 348 (περίλ.), ΑρχΝ (2005), 830, ΑΠ 2378/2002, ΠοινΔικ

Κατ' εξαίρεση, όμως, σε περιπτώσεις που ειδικά μνημονεύονται στο νόμο ή που η νομολογία (κυρίως για λόγους επιείκειας) δέχεται, είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής με αποκλειστική επιδίωξη την κήρυξη της ενοχής του κατηγορουμένου, χωρίς να συνοδεύεται η σχετική δήλωση από καμία απολύτως χρηματική αξίωση. Διευκρινίζεται, πάντως, ότι το δικαίωμα για παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο για υποστήριξη της κατηγορίας δεν είναι αντικείμενο κληρονομικής διαδοχής¹⁹. Οι εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις είναι μόνο οι ακόλουθες²⁰:

α) η περίπτωση του άρθρου 64 παρ. 2 ΚΠΔ, κατά το οποίο είναι δυνατή παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας, όταν από ειδική διάταξη νόμου η υποχρέωση για την αποκατάσταση της ζημίας ή την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης ή της ψυχικής οδύνης περιορίζεται αποκλειστικά σε τρίτο αστικώς υπεύθυνο. Κλασική περίπτωση εφαρμογής της διάταξης αυτής ανακύπτει όταν κατηγορούμενος είναι δημόσιος υπάλληλος ή υπάλληλος νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου και η αξιόποινη πράξη, για την οποία κατηγορείται, διαπράχθηκε κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, δεδομένου ότι οι υπάλληλοι αυτοί δεν ευθύνονται έναντι τρίτων για τις παράνομες αυτές πράξεις ή παραλείψεις τους, αλλά η υποχρέωση για αποζημίωση περιορίζεται αποκλειστικά στο Δημόσιο ή στο νπδδ.

β) ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου μετά από άσκηση έφεσης από εισαγγελέα εναντίον αθωωτικής απόφασης. Στην περίπτωση αυτή η

(2003), 593 (περίλ.), Ποιν/λογ (2002), 2609 (περίλ.).

¹⁹ Βλ. για το ζήτημα αυτό και *Χ.Σεβαστίδη*, ό.π., άρθρο 63, αριθ. 66, σελ. 867.

²⁰ Για το ότι οι περιπτώσεις, στις οποίες επιτρέπεται με ειδική διάταξη η παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο για υποστήριξη της κατηγορίας είναι εξαιρετικές και δεν επιτρέπεται ερμηνευτική διεύρυνσή τους βλ. και *ΑΠ 1049/2014*, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 682. Αναλυτική παράθεση των περιπτώσεων αυτών με περαιτέρω παραπομπές στη θεωρία και νομολογία βλ. και σε *Χ.Σεβαστίδη*, ό.π., άρθρο 63, αριθ. 29 επ., σελ. 845 επ. Κριτική της επιλογής του νομοθέτη να αναγνωρίσει τη νομιμοποίηση νομικών προσώπων, επαγγελματικών ενώσεων, οργανισμών και φορέων να παρίστανται ως πολιτικώς ενάγοντες παρά το ότι δεν είναι άμεσα παθόντες ή αδικηθέντες βλ. σε *Α.Δημάκη*, προβληματισμοί σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική αγωγή, ΠοινΧρ (Ξ/2010), σελ. 534 επ. και σε «ειδικές (παρα)δικονομικές ρυθμίσεις», 5^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 2010, σελ. 79 επ., *Α.Ζύγουρα*, η παράστασις εις την ποινικήν διαδικασίαν ως πολιτικώς εναγόντων νομικών προσώπων μη αμέσως ζημιωθέντων εκ της αξιοποιήτου πράξεως, σε «ειδικές (παρα)δικονομικές ρυθμίσεις», 5^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 2010, σελ. 63 επ., *Α.Παπαδαμάκη*, όψεις αποδόμησης της Ποινικής Δικονομίας και τάσεις καθιέρωσης παράπλευρης Δικονομίας, σε «ειδικές (παρα)δικονομικές ρυθμίσεις», 5^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 2010, σελ. 23 επ.

δυνατότητα παράστασης του πολιτικώς ενάγοντος μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας προκύπτει από τη συνδυασμένη εφαρμογή των άρθρων 500 ΚΠΔ, που επιτρέπει την παράσταση του πολιτικώς ενάγοντος στη δευτεροβάθμια δίκη με μόνη προϋπόθεση τη νομότυπη δήλωσή του και στην πρωτοβάθμια δίκη, και του άρθρου 486 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠΔ, που προβλέπει δυνατότητα του εισαγγελέα να εκκαλεί και αθωωτικές αποφάσεις, μόνο όμως ως προς το ποινικό μέρος της αποφάσεως και όχι και κατά το μέρος που αναφέρεται στις ιδιωτικές απαιτήσεις του πολιτικώς ενάγοντος. Έτσι, εφόσον οι αστικές αξιώσεις του πολιτικώς ενάγοντος, που ασκήθηκαν στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, δεν μεταβιβάζονται και στο δευτεροβάθμιο, ο πρωτοδίκως παραστάς πολιτικώς ενάγων μπορεί να παραστεί στην κατ' έφεση δίκη μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας.

γ) παράσταση του Δημοσίου για οποιαδήποτε παράβαση φορολογικής, δασμολογικής ή τελωνειακής ποινικής διάταξης. Η δυνατότητα παράστασης του Δημοσίου μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας στις περιπτώσεις αυτές συνάγεται από το άρθρο 18 Ν.Δ. 72/1973, το οποίο ορίζει ότι «...ανεξαρτήτως πάσης άλλης αξιώσεως, το Δημόσιον δύναται εις πάσαν περίπτωση να παραστή ως πολιτικώς ενάγων». Το άρθρο 18 Ν.Δ. 72/1973 γίνεται δεκτό ότι δεν καταργήθηκε με τον νέο Τελωνειακό Κώδικα, δηλ. μετά την έναρξη ισχύος του Ν. 2960/2001.

δ) προσφορά ή εξόφληση του αιτούμενου με τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής ποσού. Ενόψει του μικτού χαρακτήρα της πολιτικής αγωγής, γίνεται παγίως δεκτό από τη νομολογία ότι η μετά τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής καταβολή, δημόσια παρακατάθεση και προσφορά της αιτούμενης από τον πολιτικώς ενάγοντα αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης δεν επηρεάζουν την ποινική λειτουργία της πολιτικής αγωγής. Έτσι, μετά την νόμιμη εξόφληση της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος, ο τελευταίος μπορεί να παρασταθεί στο ποινικό δικαστήριο για την υποστήριξη μόνο της κατηγορίας. Μάλιστα γίνεται περαιτέρω δεκτό ότι και ο κληρονόμος του αρχικού δικαιούχου-ζημιωθέντος νομιμοποιείται να παρασταθεί για την υποστήριξη της κατηγορίας, ακόμα και αν η αξίωση του κληρονομούμενου εξοφλήθηκε μετά τη δήλωση παράστασης πολιτικής

αγωγής, εφόσον βέβαια συντρέχουν οι όροι του άρθρου 933 ΑΚ. Υποστηρίζεται, πάντως, ότι εφόσον η αξίωση του πολιτικώς ενάγοντος αποσβέστηκε ολοκληρωτικά και ανεπιφύλακτα σύμφωνα με τα ισχύοντα στο αστικό δίκαιο, ο πολιτικώς ενάγων πρέπει να αποβληθεί από την ποινική διαδικασία, δίχως να έχει το δικαίωμα να παρασταθεί ούτε για την υποστήριξη της κατηγορίας. Πάντως, ακόμα και στα πλαίσια της πιο πάνω θέσης της νομολογίας πρέπει να γίνει δεκτό ότι η αξίωση του πολιτικώς ενάγοντος πρέπει σε κάθε περίπτωση να υφίσταται κατά το χρόνο της σχετικής δήλωσής του στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας, ήτοι κατά το χρόνο της νομιμοποίησής του στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας· επομένως, αν η ολική εξόφληση της αξίωσής του έλαβε χώρα πριν από το χρόνο αυτό σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται η παράστασή του στην ποινική δίκη.

ε) ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου επί παραπομπής της πολιτικής αγωγής στα πολιτικά δικαστήρια. Έχει γίνει δεκτό από τη νομολογία ότι σε περίπτωση που το πρωτοβάθμιο δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο, χωρίς να επιδικάσει την πολιτική αγωγή, λόγω παραπομπής της κατ' άρθρο 65 παρ. 2 εδ. β' ΚΠΔ στα πολιτικά δικαστήρια ως ανεκκαθάριστης, ο πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρασταθεί στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας.

στ) η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς κατά το άρθρο 33 παρ. 3 Ν. 4443/2016. Σύμφωνα με τη ρητή αυτή διάταξη σε δίκες για τα εγκλήματα του Κεφαλαίου Β του Τμήματος Α του Μέρους Β του Ν. 4443/2016 (χρησιμοποίηση προνομιακών πληροφοριών, σύσταση για τη διενέργεια χρηματοπιστωτικών συναλλαγών με χρήση προνομιακών πληροφοριών, παράνομη ανακοίνωση προνομιακών πληροφοριών και χειραγώγηση της αγοράς), η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς έχει δικαίωμα σε κάθε περίπτωση (δηλ. ανεξάρτητα από το αν υφίσταται οποιαδήποτε ζημία ή ηθική βλάβη) να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγουσα για την υποστήριξη της κατηγορίας. Η ανάγκη ρητής νομοθετικής αναγνώρισης του δικαιώματος αυτού είχε από νωρίς επισημανθεί από τη θεωρία. Αντίστοιχη ήταν και η διάταξη του άρθρου 31 παρ. 6 Ν. 3340/2005 για τα εγκλήματα του άρθρου 31 παρ. 1 του ίδιου νόμου.

ζ) άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β' Ν. 4194/2013 «Κώδικας Δικηγόρων».

Σύμφωνα με τη ρητή αυτή διάταξη σε δίκες για το έγκλημα του άρθρου 9 παρ. 1 εδ. α' Ν. 4194/2013 (αντιποίηση δικηγορίας), ο οικείος δικηγορικός σύλλογος μπορεί να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων για την υποστήριξη της κατηγορίας. Αντίστοιχη ήταν και η διάταξη του άρθρου 40 παρ. 4 Ν.Δ. 3026/1954.

η) άρθρο 73 παρ. 3 Ν. 1026/1980. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή σε δίκες για τα εγκλήματα των παρ. 1 και 2 του άρθρου 73 Ν. 1026/1980 (αντιποίηση οδοντιατρικού επαγγέλματος) ο πρόεδρος του οδοντιατρικού συλλόγου ή ο νόμιμος αναπληρωτής του νομιμοποιούνται να παρασταθούν στην ποινική δίκη. Μάλιστα, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η νομιμοποίηση αυτή είναι ανεξάρτητη από τη συνδρομή της κατά τον ΚΠΔ προϋπόθεσης νομιμοποιήσεως τους· τούτο έχει προφανώς την έννοια ότι η παράσταση με βάση το άρθρο 73 παρ. 3 Ν. 1026/1980 μπορεί να γίνει μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας.

θ) παράσταση στο ποινικό δικαστήριο μετά από απόρριψη ή μερική παραδοχή της αγωγής από το πολιτικό δικαστήριο. Κατά την κρατούσα άποψη σε περίπτωση που η απόφαση του πολιτικού δικαστηρίου απορρίπτει ή δέχεται μερικά την αγωγή εμποδίζεται η παράσταση πολιτικής αγωγής στο ποινικό δικαστήριο για το επιπλέον ομοειδούς ζημίας, έστω και αν υπήρξε ρητή ή ερμηνευτικά συναγόμενη επιφύλαξη. Υποστηρίζεται, πάντως, και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία σε μία τέτοια περίπτωση είναι επιτρεπτή η παράσταση του ζημιωθέντος ως πολιτικώς ενάγοντος μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας.

ι) παράσταση στη μετ' αναίρεση συζήτηση. Έχει γίνει δεκτό στη νομολογία ότι σε περίπτωση που η ανέκκλητη απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου αναιρεθεί στο σύνολό της και η υπόθεση παραπεμφθεί προς εκδίκαση και πάλι στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ο ζημιωθείς δικαιούται να παρασταθεί για πρώτη φορά στο μετ' αναίρεση δικάζον πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αλλά μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας. Η άποψη αυτή, πάντως, είναι αμφίβολης ορθότητας.

ια) άρθρο 128Θ παρ. 9 Ν. 2725/1999. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή σε δίκες για τα αδικήματα των άρθρων 128Θ και 128ΙΔ του νόμου αυτού

(αδικήματα του ντόπινγκ και του ντόπινγκ ίππων) το Εθνικό Συμβούλιο Καταπολέμησης του Ντόπινγκ δικαιούται να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων για την υποστήριξη της κατηγορίας.

Ο εξαιρετικός αυτός χαρακτήρας της παράστασης του πολιτικώς ενάγοντος μόνο για υποστήριξη της κατηγορίας σημαίνει και ότι ο ζημιωθής που δεν έχει ενεργή αξίωση αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης κατά του κατηγορουμένου, π.χ. σε περίπτωση ολοσχερούς εξόφλησης ή σε περίπτωση παραγραφής της αξίωσής του, δεν μπορεί να παρασταθεί μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας²¹.

Σε όσες περιπτώσεις σύμφωνα με τα προαναφερόμενα αναγνωρίζεται το δικαίωμα του ζημιωθέντος να παρασταθεί στην ποινική διαδικασία μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας, δεν διευρύνεται το ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 63 ΚΠΔ, που προβλέπει τα νομιμοποιούμενα σε παράσταση πολιτικής αγωγής πρόσωπα²². Αυτό προκύπτει και από τη σαφή διατύπωση του άρθρου 64 παρ. 2 ΚΠΔ, που κάνει λόγο για τον «*κατά το άρθρο 63 νομιμοποιούμενο*». Εκείνο που αλλάζει στην παράσταση πολιτικής αγωγής για την υποστήριξη της κατηγορίας είναι μόνο το περιεχόμενο της δήλωσης του άμεσα ζημιωθέντος, ο οποίος δεν ζητάει πλέον την επιδίκαση ορισμένου ποσού, αλλά μόνο την καταδίκη του κατηγορουμένου. Επομένως, *και στην παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας ο πολιτικώς ενάγων πρέπει να είναι άμεσα ζημιωθής και να έχει ενεργό δικαίωμα για αποζημίωση, αποκατάσταση ή χρηματική ικανοποίηση.*

Πάντως, σε όσες περιπτώσεις ο νόμος ρητά αναγνωρίζει το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής για υποστήριξη της κατηγορίας σε πρόσωπα που δεν υφίστανται ζημία από το έγκλημα (π.χ. δικηγορικοί σύλλογοι, οδοντιατρικοί σύλλογοι, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς), είναι προφανές ότι δεν

²¹ Βλ. έτσι και ΑΠ 1049/2014, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 682.

²² Βλ. έτσι στα πλαίσια του άρθρου 64 παρ. 2 ΚΠΔ ΑΠ 925/2009, ΠοινΧρ (Ξ/2010), 226, ΠοινΔικ (2009), 1080, ΕλλΔνη (50/2009), 1548, ΝοΒ (58/2010), 746, ΑΠ 1445/2007, ΠοινΧρ (ΝΗ/2008), 430, ΣυμβΑΠ 1140/2003, ΠοινΧρ (ΝΔ/2004), 243, ΠοινΔικ (2004), 1265, ΠοινΛογ (2003), 1198, ΝοΒ (52/2004), 463 (περίλ.), ΣυμβΑΠ 851/1997, ΠοινΧρ (ΜΗ/1998), 257, Υπερ (1998), 525, ΝοΒ (46/1998), 383· βλ. σχετ. και ΑΠ 1016/2014, ΠοινΧρ (ΞΣΤ/2016), 124, Αρμ (2015), 112, που κάνει λόγο για νομιμοποίηση μόνο του αμέσως παθόντος.

τίθεται ως προϋπόθεση της παράστασής τους η συνδρομή του στοιχείου της άμεσης ζημίας τους ούτε πολύ περισσότερο ζήτημα παραγραφής της σχετικής αξίωσής τους.

ΣΤ. Η παραγραφή της ουσιαστικής αξίωσης του ζημιωθέντος και η επίδρασή της στην παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας.

Κατά την μάλλον κρατούσα σήμερα θέση της νομολογίας, το δικαίωμα παράστασης του ζημιωθέντος μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας χαρακτηρίζεται ως δημοσίου δικαίου δικαίωμα, για το οποίο δεν ισχύει η προθεσμία παραγραφής του άρθρου 937 ΑΚ²³.

Ωστόσο, ορθότερη φαίνεται η αντίθετη άποψη, κατά την οποία η παραγραφή της αξίωσης του πολιτικώς ενάγοντος κατά του αστικώς υπευθύνου καθιστά απορριπτέα την πολιτική αγωγή. ακόμα και σε όσες περιπτώσεις επιτρέπεται παράσταση μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας, αφού και σ' αυτές τις περιπτώσεις βάση για τη νομιμοποίηση του πολιτικώς ενάγοντος είναι η ύπαρξη αξίωσής του²⁴. Το γεγονός ότι ο ζημιωθείς δεν εισάγει στο ποινικό δικαστήριο αστική αξίωση δεν μεταβάλλει το δικαίωμά του σε δημοσίου δικαίου, όπως άστοχα δέχεται η κρατούσα άποψη. Η κρατούσα άποψη της νομολογίας φαίνεται να αγνοεί το μικτό χαρακτήρα της πολιτικής αγωγής, ο οποίος εξακολουθεί να υπάρχει και σε όσες περιπτώσεις ο ζημιωθείς δεν μπορεί να ασκήσει στο ποινικό δικαστήριο τις αστικές του αξιώσεις και περιορίζεται μόνο στην υποστήριξη της κατηγορίας. Η κρατούσα θέση της νομολογίας φαίνεται να προσιδιάζει περισσότερο σε παλαιότερες εποχές, όπου αναγνωριζόταν η ιδιωτική δίωξη των εγκλημάτων, καθώς

²³ Βλ. έτσι ΑΠ 1016/2014, ΠοινΧρ (ΞΣΤ/2016), 124, ΠοινΔικ (2015), 818 (περίλ.), Αρμ (2015), 112, ΑΠ 351/2014, ΠοινΧρ (ΞΕ/2015), 282, ΑΠ 925/2009, ΠοινΧρ (Ξ/2010), 226, ΠοινΔικ (2009), 1080, ΕλλΔνη (50/2009), 1548, ΝοΒ (58/2010), 746, ΤριμΠλημΛαρ 3574/2013, ΠοινΧρ (ΞΔ/2014), 550. Βλ. έτσι και από τη θεωρία Θ.Κονταξή, παράσταση πολιτικής αγωγής δια πληρεξουσίου προς υποστήριξη της κατηγορίας, γνωμ., ΠοινΔικ (2004), σελ. 596, Π.Μπρακουμάτσο, ό.π., σελ. 83.

²⁴ Βλ. έτσι ορθά ΕισΠροτ (Α.Ζύγουρα) στην ΑΠ 925/2009, ΠοινΧρ (Ξ/2010), 226, ΠοινΔικ (2009), 1080, ΕλλΔνη (50/2009), 1548 (1552), Η.Αναγνωστόπουλο, παρατηρήσεις στην ΑΠ 925/2009, ΠοινΧρ (Ξ/2010), σελ. 229· βλ. σχετ. και ΑΠ 324/2015, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1001/2010, ΠοινΧρ (ΞΑ/2011), 279, ΠοινΔικ (201), 275 (περίλ.), ΝοΒ (59/2011), 141 (περίλ.), Αρμ (2010), 1700.

αναγνωρίζεται το δικαίωμα συμμετοχής του παθόντος στην ποινική διαδικασία, χωρίς ωστόσο να υπάρχει αστική αξίωσή του.

Περαιτέρω, γίνεται ορθά δεκτό ότι η παράσταση του πολιτικώς ενάγοντος μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας, όπου αυτό επιτρέπεται κατά τα προαναφερόμενα, είναι απαράδεκτη κατ' άρθρο 66 παρ. 1 ΚΠΔ, αν μέχρι τη συζήτηση της υπόθεσης στο ποινικό δικαστήριο είτε σε πρώτο είτε σε δεύτερο βαθμό εκδοθεί από το πολιτικό ή διοικητικό δικαστήριο απόφαση επί αγωγής του ζημιωθέντος είτε η απόφαση αυτή δέχεται μερικά ή ολικά την αγωγή είτε την απορρίπτει²⁵.

Εδώ διευκρινίζεται ότι οι πιο πάνω σκέψεις αφορούν τις περιπτώσεις παράστασης για την υποστήριξη της κατηγορίας, που αναγνωρίζονται στο νόμο και αφορούν τον ζημιωθέντα που έχει αξίωση αποζημίωσης, η οποία ωστόσο δεν μπορεί να εισαχθεί στο ποινικό δικαστήριο. Αντίθετα, στις περιπτώσεις, που ο νόμος ρητά δίνει το δικαίωμα παράστασης για την υποστήριξη της κατηγορίας σε πρόσωπα που δεν υφίστανται ζημία από το έγκλημα (π.χ. δικηγορικοί σύλλογοι, οδοντιατρικοί σύλλογοι, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς), είναι προφανές ότι δεν τίθεται ζήτημα παραγραφής, αφού δεν υφίσταται καν αξίωσή τους.

²⁵ ΑΠ 324/2015, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1001/2010, ό.π.